

Г. С. Римарчук

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук,
асист. кафедри кримінального права та процесу

ДЕТЕРМІНАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

© Римарчук Г. С., 2014

Розглядається питання визначення умов та причин, які сприяють виникненню протиправної поведінки та є стимулом для введення заходів протидії окремим адміністративно-карним діями відповідними органами влади у сфері інтелектуальної власності. Окрім того, робиться наголос на виділенні в процесі детермінації правопорушень таких форм зв'язків як функціональні, статистичні, зв'язки стану, причинні.

Ключові слова: умови, причини, інтелектуальна власність, адміністративні правопорушення, детермінація.

Г. С. Римарчук

ДЕТЕРМИНАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Рассматривается вопрос определения условий и причин, способствующих возникновению противоправного поведения и является стимулом для введения мер противодействия отдельным административно-наказуемым деяниям соответствующими органами власти в сфере интеллектуальной собственности. Кроме того, делается упор на выделении в процессе детерминации правонарушений таких форм связей, как функциональные, статистические, связи состояния, причинные.

Ключевые слова: условия, причины, интеллектуальная собственность, административные правонарушения, детерминация.

H. S. Rymarchuk

DETERMINATION OF ADMINISTRATIVE OFFENSES IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY

The article covers an issue of determination of certain conditions and reasons (grounds) that encourage administrative violations and stimulate the adoption of preventive measures by separate state bodies in the field of intellectual property rights. Besides, it is accentuated on the designation in a process of administrative violations determination of functional, statistic and links of reason.

Key words: conditions, reasons, intellectual property, administrative violations, determination.

Постановка проблеми. Протиправність діяння за своєю правовою природою є порушенням закону, визначеного в нормативному акті, загальнообов'язкового правила поведінки. У галузі адміністративного права протиправним діянням визначається адміністративне правопорушення (проступок). Вихідною точкою дослідження питання адміністративного правопорушення як

суспільно-правової категорії об'єктивної реальності є саме детермінація як спосіб виявлення причинно-наслідкових зв'язків між процесами та явищами дійсності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Природу адміністративного делікту, його онтолого-гносеологічні властивості та співвідношення зі злочинном вивчали Г. Аванесов, Л. Багрій-Шахматова, Ю. Битяк, К. Бугайчук, С. Гончарук, Е. Демський, А. Зелінський, В. Зуй, В. Іванов, А. Ключніченко, Л. Коваль, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, Д. Лук'янець, І. Мартянов, О. Миколенко, В. Німченко, В. Олефір, О. Остапенко, В. Стефанюк, М. Тищенко, Н. Хорощак, В. Шаргородський, В. Юсупов, О. Якуба та ін.

Формулювання цілі роботи. Важливість дослідження проблеми детермінантів протиправної поведінки як предмета адміністративної деліктології доводить той факт, що першопочатком розробки стратегії боротьби з правопорушеннями та вчинення профілактичних дій виступає процес детермінації адміністративно-карного проступку, а саме – виявлення джерела такого правопорушення, визначення базових чинників незаконних дій (деліктів) та вжиття відповідних профілактичних заходів.

Виклад основного матеріалу. Множинність суспільних явищ та взаємозв'язків, процесів та дій спричиняє біполярність людських відносин, поведінки і вчинків. Свою діяльність індивід формує на основі двох вибіркових опцій: протиправності (деліктності) або правомірності. Правомірна поведінка характеризує учасника суспільного життя як законослухняного та свідомого громадянина, що, своєю чергою, позначається на багатьох сферах індивідуального, а в сукупності і загальнодержавного значення.

Н. Кузнєцова і В. Лунєєв пояснюють, що існують криміногенні та антикриміногенні чинники. Перший становить “ґло” злочинної поведінки, тоді як інший чинник виступає стороною протидії. Що більший ступінь криміногенного ураження того чи іншого соціального явища, то вищим є рівень небезпеки стати підґрунтям карних діянь. Однак більшість криміногенних чинників не спричиняють злочинності, вони об'єктивно полегшують її існування. Названі чинники взаємодіють між собою, і що сильніший вплив антикриміногенної сторони, то більший опір злочинності [1, с. 25–26; 2, с. 135–137, 167–168].

Сьогодні юридична наука оперує такими поняттями, які відображають зміст причинно-наслідкового комплексу: детермінація, причини й умови, фактори злочинності. Ми пропонуємо використати понятійно-категорійний апарат кримінологічної теорії за умови його доцільності у площині адміністративного права, тим самим узагальнюючи в окремих випадках детермінантні складники злочинності, властиві адміністративно-карним посяганням, зокрема в конкретно визначеній галузі – права та інтелектуальної власності.

Термін “детермінація” (від лат. *determinare* – визначати, зумовлювати) вживають як найзагальнішу категорію, що характеризує походження явищ, які вивчаються у природі і суспільстві. Ідеться про залежність одних явищ, процесів і станів від інших, про зв'язок між речами і явищами.

Детермінізм охоплює причинно-наслідковий взаємозв'язок матеріальних та духовних процесів [3, с. 708]. Він дає змогу відмежувати необхідні зв'язки і взаємодії від випадкових, передбачає наявність різноманітних об'єктивно існуючих форм взаємозв'язку явищ, які утворюються на підставі всезагальної дії причинності, поза якою не існує жодне явище дійсності [4, с. 105–112].

Заслуговує на увагу і думка Дідьє Жюлія, який визначає детермінізм як науковий принцип, відповідно до якого “одні і ті ж причини виливаються в одні і ті ж дії. Ідея детермінізму – це ідея постійного порядку у відношеннях між феноменами” [5].

У деяких юридичних джерелах детермінанти визначено не як причину, а як конкретні чинники, які сприяють виникненню різних явищ, зумовлюючи їх розвиток.

Отже, бачимо, що детермінація як узагальнювальне поняття є матерією основ, об'єктивним складником, що інкорпорує в собі багатогранні чинники навколишньої дійсності для створення цілісної картини як результату взаємодії відповідних частин (факторів).

Детермінація пояснює онтологічне значення причини, умови та наслідку системи їхньої взаємодії та взаємопроникнення, залежність об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Детермінація і причинність проступків формують цілісний процес становлення явища злочинності у суспільстві та виділення у цьому процесі причин залежних та зв'язків. Усі види взаємозв'язків явищ заведено зараховувати до категорії детермінізму. У цьому разі під поняттям "причинність" розуміють одну з форм (різновидів) детермінації, яка відображає особливості буття – загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємозумовленість явищ і процесів.

Загальноприйнято виділяти в процесі детермінації правопорушень різні форми зв'язків: функціональні; статистичні; зв'язки стану; причинні тощо.

Функціональна залежність показує об'єктивну відповідність, зіставність і зміну двох чинників, що впливають на появу умов і причин вчинення деліктів. Наприклад, зменшення суми дотацій на розвиток науки викликає зниження винахідницької діяльності, а відтак гальмування науково-технічного прогресу.

Статистичний зв'язок полягає у зміні характеру розподілу одного чинника впливу на деліктність залежно від впливу іншого. Скажімо, збільшення кількості вчинення адміністративних проступків зі збільшенням кількості населення чи з інших причин об'єктивного або суб'єктивного змісту.

Зв'язок станів причинності характеризується тим, що один її стан у певний момент за конкретних умов завжди визначає зміни цього стану в інший момент. Серед кримінологів існує думка про те, що зв'язок стану визначається як відношення різних станів однієї і тієї самої речі, системи, цілого. Зміна стану одного з них веде до зміни іншого [6, с. 77–84].

Зокрема, прикладом у сфері інтелектуальної власності може стати ринковий чинник комерційних відносин, конкурентоспроможність товарів та послуг. Ринок виступає в ролі цілісної системи з багаторівневими суб'єктами та постійно змінним потоком товарів і капіталу. Погіршення кон'юнктури ринку, своєю чергою, призводить до зниження рівня оборотоспроможності певних видів товарів та посилює тіньові операції. Відтак постраждають торговельні марки з усталеною діловою репутацією, підприємства будуть змушені посилити захист своєї фірмової назви, з'явиться низка товарів-імітацій, підробок та контрафактів.

Особливість причинного зв'язку полягає у тому, що він охоплює внутрішній зміст детермінації, виражає її сутність. Будучи різновидом закономірного зв'язку, причинність має такі характерні ознаки, як об'єктивність, загальність, незворотність, безперервність у часі та просторі. У широкому розумінні категорія причинності містить причину, умову, наслідок (результат), зв'язок між причиною і наслідком (умовою та причиною, умовою та наслідком), зворотний зв'язок між причиною (умовою) і наслідком.

Деліктність виступає як комплексне явище та є наслідком дії багатьох причин, факторів і обставин. Як правило, під причинністю розуміють генетичний зв'язок між окремими станами видів і форм матерії у процесі її руху та розвитку. Сутність причинності полягає у породженні причиною наслідку, тому вона завжди має об'єктивний характер.

У філософському розумінні причинність є загальною, оскільки не існує явищ, які не мали б певних причин. Так, водночас не існує явищ, які б не приводили до тих чи інших конкретних наслідків. У дослідженні деліктної поведінки необхідно відштовхуватись від того, що важливим є взаємозв'язок причини і наслідку. Адміністративно-карні діяння у цьому комплексі є наслідком дії відповідних причин та умов.

Механізм причинності правопорушень виявляється у тому, що причина викликає наслідок, умова цьому сприяє. Однак завжди йдеться про їхню спільну взаємодію, необхідний зв'язок як елементи єдиної системи. Комплекси причин та умов, їх взаємодія, наслідком якої стає певний результат, такий, як злочинність та злочин, називаються детермінантами.

Вивчення проблеми причинних зв'язків в адміністративній деліктності має певні межі. Вони зумовлюють взаємний вплив різноманітних форм суспільних відносин і людей з їхніми індивідуальними особливостями. Повною мірою це стосується адміністративної деліктності, тому що вона є частиною загальних взаємозв'язків, які виявляються у загальній системі суспільних явищ.

Є. Додін та В. Лобзяков доводили у своїх наукових роботах необхідність використання основних положень кримінології у сфері деліктології, оскільки частина адміністративних деліктів повинна вивчатися на основі чинної теорії причинності [7, с. 35; 8, с. 18].

Значення вивчення причинності полягає у тому, що:

- причинне пояснення розкриває “механізм” явища, тобто вказує на те, які процеси відбуваються у суспільстві та природі та як вони впливають на злочинність, у яких конкретних умовах вона може виникнути, які існують супутні сили та сили, що їй протидіють;
- передумовою правильного вирішення проблеми причинності є розуміння причинного зв'язку як об'єктивної категорії, що відображає реальні процеси взаємодії явищ дійсності;
- причинний зв'язок не просто характеризує послідовність і регулярність подій, а відображає їхній закономірний характер.

Причинний зв'язок має предметний зміст, який визначається системою зв'язків і відносин, які й характеризують специфічну форму його прояву. Кожній сфері відносин відповідають свої особливі закономірні зв'язки, специфічні форми детермінації.

Детермінізм, випливаючи із факту причинного походження, говорить про те, чому відповідний процес минув так, а не інакше, чому виникло саме таке явище, які умови зародження та стабільності відповідного процесу.

Наприклад, лише завдяки поясненню на основі причинності можна встановити, під впливом яких обставин виникає посягання на право інтелектуальної власності. З іншого боку, застосовуючи ширший детерміністський підхід, можна дати відповідь на питання, чому деліктність не просто існує, але існує в реальному часі у формі переваги корисливої її частини, чому вона стає організованою, небезпечнішою та шкідливішою.

Під причиною розуміють явище, яке безпосередньо зумовлює, породжує інше явище, – наслідок. Причина – це сила, яка породжує розвиток подій в одному з можливих напрямків та може містити кілька компонентів: підстави, тобто базові соціальні суперечності, умови як внутрішні якості, що сприяють здійсненню цієї події, причинні чинники, які безпосередньо викликають те чи інше явище або подію [9, с. 121–125].

Причина деліктності – це соціально-психологічні, економічні та інші обставини, які безпосередньо породжують і відтворюють деліктність та делікти, як свій закономірний наслідок. Причина як основа та сутність наслідку є вихідним і визначальним елементом взаємозв'язку між явищами.

Область дії причин – це передусім стадії мотивації та прийняття рішень, коли йдеться про формування мотиву, цілі, визначення засобів її досягнення саме як протиправних.

Мотиви й цілі є взаємопов'язаними та здійснюють у процесі взаємодії вплив і на поведінку та діяльність людини, і на його безпосередні вчинки (дії). Професор М. Шаргородський писав свого часу: “Причинами злочинності в широкому значенні цього слова прийнято вважати усі ті обставини, без яких сама злочинність не могла б виникнути та не може існувати. Але не усі зазначені обов'язки відіграють активну роль. Причини конкретного проступку – це ті активні сили, які викликають у суб'єктів інтереси та мотиви для вчинення протиправних діянь”.

С. Тарарухін пояснює причини злочинності як певні явища і процеси, що зумовлюють антисуспільні погляди конкретної особи та сприяють її злочинним діям чи бездіяльності [10, с. 36].

Загалом же причини та умови деліктності – це система негативних для відповідної суспільно-економічної формації і конкретної держави соціальних явищ, які детермінують деліктність як свій наслідок. Причини й умови протиправної поведінки за своїм походженням та сутністю соціальні. Вони завжди становлять систему соціальних суперечностей суспільства. Відповідно соціальна природа породжуваного наслідку – деліктність.

Умови – це уся різноманітність об'єктивного світу, що реально існує й оточує людей. Як філософська категорія умова завжди пов'язана з категорією можливості та ймовірності. У вузькому

значенні – це різноманітні за змістом чинники, які сприяють, створюють можливість виникнення і прояву причини, що викликає наслідки.

У кримінологічній літературі причини й умови злочинності класифікують за кількома критеріями [11, с. 30–45]: за природою; за рівнем функціонування; за змістом і способом дії; за джерелами.

За природою причини й умови поділяються на об'єктивні і суб'єктивні.

До об'єктивних належать обставини і чинники, які не залежать від волі і свідомості конкретного суб'єкта. Це економічні, політичні відносини, правові інститути, демографічні процеси тощо. При сполученні їх із суб'єктивними факторами формується протиправна поведінка суб'єкта. Що стосується деліктності, то в ролі об'єктивних її причин постають конкретні суперечності суспільного буття, соціальних та економічних відносин між людьми. Об'єктивні умови визначають як недоліки організаційного і технічного характеру, що підтримують, поживляють дію об'єктивних та суб'єктивних причин деліктності.

Суб'єктивні чинники охоплюють усе особистісне, що залежить від волі людини: свідомість, звички, схильності, ціннісні орієнтири, мораль, право, політичні погляди, традиції тощо. До суб'єктивних причин належать елементи соціальної психології, що суперечать моралі та виявляються у викривлених потребах, інтересах, установках, меті, які призводять до скоєння злочинів. Суб'єктивні умови виражаються в демографічних та соціально-психологічних особливостях населення.

В. Кудрявцев поділяв причини та умови на об'єктивні і суб'єктивні. Суб'єктивні причини правопорушень – це відповідні елементи соціальної психології, що виявляються у перекручених потребах, цілях, мотивах осіб, які скоюють правопорушення. Суб'єктивні умови – демографічні і соціально-психологічні особливості населення (рисни характеру, стать). Об'єктивні умови правопорушення – недоліки організованого і технічного порядку. Об'єктивні причини – конкретні суперечності у суспільному бутті, економічних і соціальних відносинах людей [12, с. 126–127].

Причини й умови не є ідентичними категоріями. Логічний і об'єктивний взаємозв'язок між причинами та умовами у деяких випадках викликає такий стан цих явищ, коли причина може стати умовою, і навпаки. Умови становлять сукупність тих безпосередніх чинників, від наявності яких залежить виникнення, існування чи зміна цього явища. Причина, своєю чергою, є активною силою, яка переводить умови у наслідок [13, с. 105]. Як зазначає В. Паркін, за наявності лише одних умов неможлива поява протиправного результату. Взаємодія між причинами й умовами призводить до того, що одна конкретна умова чи їх сукупність можуть викликати виникнення причин або забезпечити результат процесу причинності, і надалі будучи лише умовами [14, с. 97].

Детермінацію адміністративно-карних посягань у сфері інтелектуальної власності можна охарактеризувати як консолідацію умовно-причинних зв'язків різної векторності та сили. Саме ці характеристики дають змогу виявити межі та стан причинних зв'язків як основи детермінації відповідних проступків. Причини й умови вчинення протиправних дій, що є порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності, мають цільову траєкторію спрямування (векторність). За своїм змістом інтелектуальна власність є комплексною сферою, відповідно до чого сукупна взаємодія причин та умов безпосередньо впливають на ту чи іншу категорію відносин. Так визначається напрям дії детермінантних чинників.

Що стосується питання сили, то тут визначальними є чинники й обставини, що впливають на суб'єкти через спонукання чи уникнення вчинення адміністративних деліктів. Такі фактори, якими є різнорідні причини та умови, виступають реагентами різної сили, які дають поштовх до здійснення незаконних дій або ж, навпаки, відвертають негативні наслідки, тим самим виконуючи профілактично-охоронну дію.

Детермінантними умовами адміністративно-карних посягань у сфері інтелектуальної власності виступають такі чинники суспільного життя, як: майнова нерівність, наявний рівень безробіття, економічна криза, занепад деяких сфер промисловості, вступ до Світової організації торгівлі, прийняття поправок до спеціалізованих законодавчих актів тощо.

Суб'єктивний чинник об'єднує автора об'єкта права інтелектуальної власності та його особистісні характеристики. Важливими є, зокрема, значення та взаємодія двох чинників: суб'єктивного з об'єктивним. До цієї категорії належать: творчий потенціал, уміння, навички, знання, талант, рівень освіти, риси характеру тощо.

Змінність об'єктивних чинників, наприклад: науково-технічний прогрес, вимоги часу та інтереси суспільства і промисловості, кон'юнктура ринку – разом зі зміною суб'єктивних причин та умов дають змогу простежити коливання у показниках рівня адміністративних правопорушень.

Об'єктивними причинами можна вважати: низьку кваліфікованість суб'єктів трудових відносин, недостатньо високий рівень культури населення країни, недостатність матеріальних, фінансових та інших ресурсів, наявність корупції у державних установах, відсутність сфери реалізації з відповідним попитом на створений об'єкт (ринок збуту), недостатність цільової аудиторії, обмеженість або мізерність гарантій законодавчої охорони права авторства на об'єкт.

Суб'єктивні причини посягань на право інтелектуальної власності, такі як демографічні та соціально-психологічні, – це стать, вік, риси характеру, недоліки в роботі правоохоронних органів тощо.

Деякі науковці звертають увагу на питання про недоліки в роботі правоохоронних органів. Зокрема, В. Бугайчук дійшов висновку, що такі недоліки “мають бути приписані до суб'єктивних умов вчинення адміністративних проступків та поділені на залежні/незалежні від органа, який діє у межах своїх повноважень” [15, с. 16].

Не можемо повністю погодитись з формулюванням цієї тези, оскільки будь-які дії, що виходять від правоохоронних органів, вважаються такими, що безпосередньо з ними пов'язані. Недоліки в діяльності правоохоронних органів прямо позначаються на стані суспільного правопорядку, а отже, створюють об'єктивно сприятливі умови для вчинення адміністративно-карних проступків.

За рівнем функціонування можна виділити такі причини та умови посягань на право інтелектуальної власності:

- загальні для всієї деліктності;
- особливі для різних видів деліктів (за їх адміністративно-правовою характеристикою, за колом осіб, що їх скоїли тощо);
- поодинокі для певних деліктів.

За змістом і способом посягань: загальні причини й умови; економічні; ідеологічні; організаційні; правові тощо.

Економічними чинниками впливу на виникнення деліктності у сфері інтелектуальної власності є передусім ринкові показники: підприємницький клімат та конкурентна спроможність товарів і послуг, експортно-імпорتنі показники, рівень заробітних плат, фінансування державних установ та лабораторій, розподіл державного бюджету за напрямками науково-технічної та інноваційної діяльності тощо.

Організаційними чинниками виступає інституціональна складова. Недостатній контроль за митним проходженням товарів сприяє перевезенню контрафактної продукції з порушенням прав власника товарної марки, неналежна організація діяльності правоохоронних органів в боротьбі з адміністративними проступками, невідповідність цільового призначення спеціалізованих органів влади, покликаних охороняти права власника об'єкта права інтелектуальної власності, потребам, вимогам та інтересам авторів, патентовласників, суспільства загалом.

Правовими чинниками слугують юридичні недоліки, прогалини законодавства у сфері адміністративно-правового забезпечення права інтелектуальної власності, недосконалість визначення окремих категорій поняття адміністративного правопорушення, невідповідний рівень адміністративної санкції за вчинення проступку, юридична незахищеність громадян, відсутність державних гарантій реалізації права автора об'єкта права інтелектуальної власності.

Висновки. Дослідивши питання детермінації адміністративних деліктів, хочемо звернути особливу увагу на правову регламентацію адміністративно-карних проступків у галузі права інтелектуальної власності. У цьому питанні апелювати потрібно до передумов вчинення

протиправних дій як інструменту попереджувального змісту. Вивчення детермінантного складника адміністративних деліктів дозволяє нам виокремити основні стимулювальні причини та умови, компонування яких спричиняє негативні наслідки. Окрім того, наявність негативних явищ суспільної дійсності – суперечностей – дає нам змогу простежити вплив тих чи інших сфер діяльності на адміністративно-деліктну ситуацію, особливо у сфері інтелектуальної власності. Враховувати потрібно соціологічні, економічні, психологічні, педагогічні та інші детермінанти досліджуваної тематики, які можуть бути використані у практичній діяльності правовстановлювальних та правореалізуючих органів держави.

Завдяки комплексному дослідженню й узагальненню причин та умов деліктної поведінки у сфері інтелектуальної власності стає можливою переорієнтація напрямів та сфери ведення боротьби з правопорушеннями, пошук нових витоків адміністративно-карної діяльності, а також розширення засобів ведення попереджувальних та примусових дій, спрямованих на знешкодження джерела правопорушення.

Отже, вивчення цієї проблематики формує основні “стовпи”, постулати Концепції державної програми профілактики адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Ця програма дасть змогу чітко сформулювати засади діяльності профілактичних органів, спрямованість і цілі досягнення, а відтак буде зразком загальнодержавного значення з ведення боротьби профілактичними методами.

1. *Криминология : учеб. для вуз. – 2 изд., перераб. и доп. / под ред. В. Д. Малкова. – М. : Юстицинформ, 2006. – 528 с.* 2. *Криминология : учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, В. В. Лунеева. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 629 с.* 3. *Енциклопедія сучасної України. – К., 2007. – Т. 7. – 708 с.* 4. *Михайлишин Г. Й. Детермінізм як фундаментальний світоглядний принцип філософії освіти / Г. Й. Михайлишин ; Дон. нац. техн. ун-т // Всеукр. філос. журн. “Ноосфера і цивілізація”. – 2012. – № 1 (13). – С. 105–112.* 5. *Дидье Жюлиа. Философский словарь : пер. с фр. / Дидье Жюлиа. – М. : Междунар. отношения, 2000. – 554 с.* 6. *Криминология : учеб. пособ. / Ю. Ф. Иванов, А. М. Джужа. – М. : Паливода А. В., 2006. – 264 с.* 7. *Додин Е. В. Административная деликтология в системе юридических наук / Е. В. Додин // Советское государство и право. – 1991. – № 2. – С. 32.* 8. *Лобзяков В. П. Криминология и административная юрисдикция милиции : учеб. пособ. для вуз. / В. П. Лобзяков. – М. : Закон и право, 1998. – 205 с.* 9. *Прокопенко О. Ю. Причины та умови вчинення адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку / О. Ю. Прокопенко // Право і безпека. – 2010. – № 3 (35). – С. 121–125.* 10. *Тарарухин С. А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты / С. А. Тарарухин. – М. : Юрид. лит., 1974. – 224 с.* 11. *Кухарук В. В., Васильчикова Н. В. Криминология : конспект лекций / В. В. Кухарук, Н. В. Васильчикова. – М. : Юрайт-Издат, 2009. – 144 с.* 12. *Кудрявцев В. Н. Причины правонарушений / В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1976. – 380 с.* 13. *Клюшниченко А. П. Производство по делам о мелком хулиганстве. Из опыта работы милиции Украинской ССР / А. П. Клюшниченко. – К.: КВЩ МВД СССР, 1970. – 150 с.* 14. *Паркин В. Ф. Социальный детерминизм как проблема развитого социализма / В. Ф. Паркин. – М. : Наука, 1981. – 207 с.* 15. *Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / К. Л. Бугайчук ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2002. – 20 с.*